

UOT31.

Rita Abdulla qızı Məcidova
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
magistrant
E-mail: Mecidovarita5@gmail.com

AZƏRBAYCANDA GƏNCLƏRİN SOSIAL QRUPLARDA İŞTİRAKI

Xülasə: Gənclərin inkişafına sərmayə qoymaq bir millətin gələcəyi üçün çox vacibdir. Azərbaycan gəncləri ictimai həyatda, davamlı inkişafda, beynəlxalq miqyasda fəal iştirak edirlər. Dövlət qaygısı gənclər təşkilatlarının hüquqlarını genişləndirir, layihələri dəstəkləyir, intellektual potensialı artırır. Bu müstəqilliyi, beynəlxalq nüfuzu və təhlükəsiz gələcəyi təmin edir.

Açar sözlər: Azərbaycan, gənclər, sosial, qrup, inkişaf, cəmiyyət, təşkilat, iştirak

Cəmiyyətin ən mehriban və ünsiyyətçi üzvləri gənclərdir. Bugünkü gəncliyin potensialı, xüsusən də modernləşmə və dəyişiklik mərhələlərini keçən müasir mədəniyyətlər üçün çox vacibdir. Gənclərin qayğısına qalmaq, onların problemlərinə diqqət yetirmək, onlara sərmayə qoymaq, dövlətin gələcəyinə təminat verir [1]. Gənclik bir millətin yaşaması və inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölkəmizdə intellektual səviyyəli potensial kadrların hazırlanması müstəqilliyi qoruyub saxlamaq, beynəlxalq nüfuzunu artırmaq və gələcəyin təminatı üçün vacibdir [2]. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycanda kifayət qədər sağlam, və-tənpərvər, yüksək intellektual gənclər formalaşmışdır.

Qrup anlayışını cəmiyyət və keyfiyyət baxımından səciyyələndirmək olar. Cəmiyyət baxımından qrup üzvlərinin sayı 2-3 nəfərdən 20-30 nəfərə qədər olur. Qrup müəyyən insanlar çoxluğudur, lakin eyni şəraitdə 2 və ya 3 nəfərin sadəcə olaraq iştirak etməsi onların sosial-psixoloji cəhətdən qrup yaratması demək deyildir. Sosial qruplar – müəyyən sayda insanların birgə fəaliyyətlərinə daxil edilmiş ümumi maraqlar, məqsədlər ətrafında birləşmiş, dəyərlər və davranış normaları ilə tənzimlənən, bir-birinə bağlı olan insanlar toplusudur. Sosial elmlərdə sosial qrup bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan, oxşar xüsusiyyətləri paylaşan və kollektiv olaraq birlik hissi keçirən iki və ya daha çox insan kimi müəyyən edilir [3]. Sosial qruplar 3 yerə ayrılır:

- Kiçik sosial qrup – ümumi maraqlar, məqsədlər və qrup davranış normaları ilə birləşən, birbaşa əlaqə quran şəxslər qrupudur. Kiçik qrup müəyyən cəmiyyət tərkibinə, struktur təşkilinə, həyatın sosial-psixoloji mexanizmlərinə, qrup dinamikasına malikdir.
- Orta sosial qrup – böyük sosial qrupların bəzi sosial xüsusiyyətlərinə malik olmaqla, ərazi lokalizasiyası, birbaşa əlaqə imkanları (böyük bir zavodun, institutun, məktəbin, hərbi hissənin komandası) ilə fərqlənir.

- Böyük sosial qrup – müxtəlif sosial əlamətlər (demoqrafik, sinfi, milli, partiya) əsasında müəyyən edilmiş kəmiyyətə qeyri-məhdud insanlar birliyi. Böyük qruplarda mədəni dəyərlər formalaşır, ənənələr inkişaf etdirilir, sosial ünsiyyət kütləvi ünsiyyət vasitəsilə həyata keçirilir.

Bir şəxsin müxtəlif qruplara daxil olma dərəcəsini təhlil etmək, habelə onun bu qruplarda tutduğu mövqeyi qiymətləndirmək üçün hər bir qrupa münasibətdə sosial status və sosial rol anlayışlarından istifadə edilir. Müasir cəmiyyətin nümayəndələri üçün əsas status ən çox peşə fəaliyyəti ilə əlaqələndirilir. Sosial statusun müxtəlif növləri təyin edilir. Təsdiq edilmiş status fərd tərəfindən doğuşdan miras qalan və ya onun qabiliyyət və söylərindən asılı olmayaraq cəmiyyət və ya qrup tərəfindən ona verilən statusdur. Əldə edilə bilən status fərdi seçim və rəqabət yolu ilə, bu fərdin qabiliyyətləri nəzərə alınmaqla və ya şans nəticəsində müəyyən edilən bir fərdin statusudur. Statusu bilməklə, əksər keyfiyyətləri müəyyən edə, hərəkətləri proqnozlaşdırmaq olar. Sosial statusların bir neçə növləri var:

- Təyin edilən (anadangəlmə) status: milliyyəti, doğulduğu yer, bir statusdan başqa sosial statusa keçid (şəxsin subay statusundan evli şəxs statusuna keçməsi) və s.;
- Əldə edilən status: insanın öz söyləri, imkanları sayəsində subyektin öz fəaliyyəti ilə bağlı məsələlərdə qazandığı status (təhsil alması, peşəsi və s.);
- Şəxsi status: şəxsiyyətlərarası münasibətlər sistemində subyektin mövqeyini müəyyən edir, onun şəxsi keyfiyyətlərinin tanınması və s. kimi xüsusiyyətlər bu statusa aiddir.

Sosial rol anlayışı sosial status anlayışı ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Sosial rol – bir insanın statusuna görə gözlənilən davranışdır. Buna görə də yalnız müəyyən bir statusla funksional olaraq əlaqəli olan, digər insanların gözləntilərinə cavab verən, fərdi xüsusiyyətlərindən asılı olmayan davranış sosial rol deyil. Hazırda belə bir fikir var ki, bir şəxsin rol qurmaqda azadlığı onun tutduğu vəziyyətin xüsusiyyətlərindən asılıdır. Sosial qrupların təsnifatı problemi sosial psixologiyanın inkişaf tarixi boyu birmənalı şəkildə həll edilmişdir [4].

Azərbaycan Respublikasının “2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası”na əsasən Azərbaycanda şagirdlər, tələbələr, gənc alimlər, xaricdə işləyən və ya təhsil alan gənclər, sahibkarlar, yaradıcı gənclər, gənc idmançılar, siyasi partiyalarda təmsil olunan gənclər, işsiz, az təminatlı ailələrdən olan gənclər, ailəli gənclər, sağlamlıq imkanları məhdud olan gənclər, qaçqın və məcburi köçkün gənclər, narkomaniyaya və ya QİÇS-ə yoluxmuş gənclər gəncləri əhatə edən sosial qruplardır [5].

“Gənclər siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunun qəbul edilməsi, 2005-2009, 2011-2015 və 2017-2021-ci illəri əhatə edən “Azərbaycan gəncliyi” Dövlət Proqramlarının, “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının, “2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategi-

yası”, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Gənclər Fondunun yaradılması, bilikli, peşəkar, istedadlı gənclərin dəstəklənməsi üçün Prezident Mükafatının verilməsi – bunların hamısı gənclərin hərtərəfli inkişafına xidmət edir [1].

XX əsrin əvvəllərindən milli şüurun oyanması ilə milli azadlıq hərəkatını özündə əks etdirən Azərbaycanda ilk siyasi təşkilat Məhəmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən 1902-ci ildə “Müsəlman gənclik təşkilatı” adı altında yaradılmışdır. Elə bu təşkilatın nümayəndələri də daha sonra müstəmləkə əsarətinə qarşı mübarizə apararaq 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasında aparıcı rol oynamışdır [6]. 1993-cü ildə Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycana qayıtdıqdan sonra dövlətin aktual problemləri ilə yanaşı, gənclərin problemlərinin həlli də prioritet məsələyə çevrildi. H.Əliyevin Sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi dövrdə gənclər potensial işçi qüvvəsi kimi hesab edilirdisə, Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra isə gənclər dövlət təşkilatı daxilində hərəkatverici qüvvə kimi çıxış etdilər [7].

Azərbaycan gəncləri öz ölkəsinin suverenliyini qoruyur, peşəkar bacarıqlarını inkişaf etdirir, dünya miqyaslı idman yarışlarında iştirak edirlər. Son 2023-cü il statistikasına əsasən əhalinin 23,6%-ni təşkil edən gənclər özlərini milli proseslərdən bəhrələnen, ölkənin inkişafında iştirak edən sosial qrup kimi görürlər. Bu, gənclərin fəallığının, vətənpərvərlik hissəsinin artmasına və könüllük fəaliyyətinin genişlənməsinə, daha güclü vətəndaşlıq mövqeyinin möhkəmlənməsinə səbəb olub [7]. Könüllülük fəaliyyəti minlərlə gəncə həm özlərini inkişaf etdirib karyerasını qurmaq üçün təcrübə toplamağa, həm də öz bacarıq və imkanları ilə ölkəmizin inkişafına töhfə verməyə şərait yaradır. Könüllülük hərəkatı Respublikamızda həm dövlət, həm də özəl qurumlarda, həmçinin ölkəmizin ev sahibliyi etdiyi beynəlxalq yarışlarda yaradılan könüllülük proqramları vasitəsilə həyata keçirilir. Buraya 2012-ci ildə keçirilmiş Avroviziya mahnı müsabiqəsindən başlamış, 2015-ci ildə keçirilən I Avropa Oyunları, Formula-1 Azərbaycan Qran Prizi, 2017-ci ildə keçirilmiş IV İslam Həmrəyliyi oyunları və dövlət qurumlarının – ASAN Xidmət, DOST Agentliyi, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Dövlət Gömrük Komitəsi, KOB İnkişaf Agentliyi, Turizm Agentliyi, AQT, Azərbaycan Respublikası Gənclər Fondu, Nəqliyyat Nazirliyi (BNA), Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi və başqa qurumların tərkibində yaradılan – ASAN könüllüsü, Könüllü DOST, Miqrasiya könüllüsü, Könüllü gömrükçü, KOB könüllü, Turizm könüllüləri, Könüllü qida nəzarətçisi, Gənc könüllülər, Nəqliyyat könüllüləri, Eko könüllülər, Ədliyyə könüllüləri, Aqrar inkişaf könüllüləri, Azərbaycan Diaspor könüllüləri və s. könüllülük proqramlarının adını çəkmək olar

Gənclər təşkilatları gənclərin vətəndaş cəmiyyətində iştirakına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Onlar beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edən və son on ildə ölkəmizi 35-dən çox platformada təmsil edən Qeyri Hökumət Təşkilatları (QHT) qruplarıdır. Gənclər bacarıq və imkanlarını birləşdirərək və istiqamətlən-

dirməklə bir şəxsiyyət kimi inkişaf edir və vətəndaş cəmiyyətində fəal iştirak edirlər. Ona görə də gənclər təşkilatı işinin planlaşdırılması və dövlətin bu məsələyə diqqətin artırılması gələcəyin inkişafına öz təsirini göstərir. Bu günə qədər Ədliyyə Nazirliyində 300-dən çox gənclər təşkilatları qeydiyyatdan keçmişdir [8]. Gənclərlə İş üzrə İctimai Şura 1994-cü ildə yaradılıb və Gənclər və İdman Nazirliyinin nəzdində məsləhətçi orqan kimi fəaliyyət göstərir. Onun məqsədi QHT-dəki gənclərin dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı qərarların qəbulu prosesinə cəlb edilməsinə təminat verməkdir [9].

Gənclər təşkilatları inkişaf etdikcə regionlarda və ətraf ərazilərdə xidmət göstərməyə son zamanlarda üstünlük verirlər. Müxtəlif regionlardakı gənclər təşkilatları dövlət qeydiyyatından keçmiş yeni təşkilatlar yaradaraq, xidmətlərini genişləndirmişlər [9]. Bakı və ətraf rayonlarda fəaliyyət göstərən “Gənclər evi” gənclərin maraq dairəsini genişləndirib, asudə vaxtlarının səmərəli təşkili üçün yeni imkanlar açıb. Bu təşkilatların fəal iştirakı Azərbaycan Demokratik Tələbə Gənclər Təşkilatı (Bakı), “Sərhədsiz Gənclər” İctimai Birliyi (Bakı), Azərbaycan Könüllülər Birliyi (Bakı), “Gələcəyə Körpü” İctimai Birliyi kimi uğurlu layihələrə səbəb olub. Birlik (Gəncə). “Ümidli Gələcək” gənclər təşkilatı fəaliyyətinə görə Avropa Şurasının diplomu ilə təltif edilib [8].

Azərbaycanda gənclərlə iş QHT, siyasi partiyalar, humanitar təşkilatlar səviyyəsində də icra olunur. 1920-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti belə təşkilatlardandır. Qızıl Aypara təşkilatının hal-hazırda 80%-ni gənclər təşkil edən 16 mindən çox könüllüləri öz ətrafında birləşdirir. [7] 150 gənc qrupunu birləşdirən və onların dünya miqyasında integrasiyasını təmin edən Azərbaycan Respublikası Gənclər Qruplarının Milli Şurası (NAYORA) ölkədəki gənclərin və təşkilatların yeganə konfederal strukturu, vahid koordinasiya və əməkdaşlıq mərkəzidir [10]. Ölkəmizdə həyata keçirilən layihələrdən biri də 2005-ci ildə yaradılan “Azərbaycan Gənclər Parlamenti” layihəsi gənclərin problemlərinin üzə çıxarılması, onların iştirakının təmin edilməsi, bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi yolu ilə onları ictimai-siyasi həyata cəlb etmək məqsədi daşıyır [7].

Azərbaycanda müstəqillik əldə etdikdən sonra gənclərin siyasi proseslərdə iştirakı artıb, gənclər həm Milli Məclisdə, həm də bələdiyyələrdə təmsil olunublar. Azərbaycan qanunvericiliyi gənclərin səsvermə imkanını təmin edir, maarifləndirici tədbirlər Gənclər və İdman Nazirliyi və Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təşkil edilir. Son seçkilərdə gənclərin təmsilçiliyi 2004-cü ildəki 2-2,5%-dən 2009-cu ildə 27%-ə yüksəlmişdir ki, bu da əsasən gənclər arasında ictimai fəallığın artması ilə bağlıdır [7].

Ədəbiyyat siyahısı:

1. <https://ednews.net/az/news/society/371789-cemiyyetin-aporici-quvvəsi>
2. <https://sumqayitxeber.com/ilham-eliyev-ve-azerbaycanin-gencler-siyaseti/>

3. https://az.wikipedia.org/wiki/Sosial_grup
4. <https://avtovsamare.ru/az/ponyatie-i-klassifikaciya-soc-grupp-socialnye-gruppy-i-ih-klassifikaciya/>
5. “2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası” haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Bakı 2015.
6. <https://e-qanun.az/framework/4825>
7. <http://iacis.az/wp-content/uploads/2017/08/kitab-AZ-Azərbaycanın-ictimai-həyatında-gənclərin-iştirakı.pdf>
8. <https://www.mys.gov.az/gnclr-siyasti/gnclr-tskilatları/ActivityAreas>
9. <https://azerbaijan.az/en/information/609>
10. <https://nayora.org/az/>

Рита Абдулла кызы Меджидова

**УЧАСТИЕ МОЛОДЕЖИ В СОЦИАЛЬНЫХ ГРУППАХ
АЗЕРБАЙДЖАНА**

Резюме: Инвестиции в развитие молодежи имеют решающее значение для будущего нации. Азербайджанская молодежь активно участвует в общественной жизни, устойчивом развитии и международном уровне. Государственная забота расширяет права молодежных организаций, поддерживает проекты, расширяет интеллектуальный потенциал. Это обеспечивает независимость, международную репутацию и безопасное будущее.

Ключевые слова: Азербайджан, молодежь, социальная, группа, развитие, общество, организация, участие

Rita Abdulla gizi Majidova

PARTICIPATION OF YOUTH IN SOCIAL GROUPS IN AZERBAIJAN

Summary. Investments in youth development is decisive for a nation's future. The work done in the direction of youth development in Azerbaijan has given impetus to the growth of its youth and the development of a healthy, patriotic and intelligent population. Azerbaijani youth actively participate in public life, sustainable development, and international level. State care expands the rights of youth organizations, supports projects, and expands intellectual potential. This ensures independence, international reputation and a secure future.

Key words: Azerbaijan, youth, social, group, development, society, organization, participation

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 23.11.2023